

Katarína Javorská: Vítaz je výsledkom debát vo veľkej porote

Dramaturgička a scenáristka Katarína Javorská je s festivalom Envirofilm doslova spätá už takmer desať rokov. Do medzinárodnej festivalovej poroty zasadla prvý raz v roku 2000 a odvtedy, okrem roku 2003, každý rok. Okrem toho je niekoľko rokov tiež členkou predvýberovej komisie, ktorá z množstva prihlásených filmov z hľadiska propozícií, ako aj technickej kvality, vyberá pred medzinárodnú porotu tie najlepšie, najzaujímavejšie a najhodnotnejšie filmy. V tomto roku predvýberová komisia pracovala v zložení Katarína Javorská, Ferenc Varga a František Palonder a počas štyroch dní (28. februára až 2. marca) posúdila 165 filmov od autorov z 32 krajín sveta. S Katarínou Javorskou hovoríme predovšetkým, ale nielen o tom, aké filmy uvidíme v súťaži na Envirofilme 2008.

Počet filmov prihlásených na festival je tohto roku opäť o niečo vyšší ako vlani. Môžete skonštatovať, že s počtom filmov rastie aj ich kvalita?

Nedá sa vopred predpokladať kvalita prihlásených filmov a už vôbec nejednotnosť priama úmera medzi počtom a kvalitou. Hľadanie kvality je skôr hľadanie filmárskych osobností, čakanie na ich návraty, sledovanie ich tvorivých ciest. Sú mená, ktoré sú jednoducho zárukou kvality, aj keď nie v absolútnom slova zmysle. Ale keď sa objavia, vieme, že ten film bude dobrý, že tvorcovia zasa svojím a svojským spôsobom nesú na trh neopakovateľnú výpoveď. Aj oni sa vyvíjajú, varujú „svoje“ témy. Čas od času niekto iný, nám doposiaľ neznámy „objaví“ náš festival. Tvorca, alebo producent, ktorého nepoznáme a potom sme prekvapení jeho jazykom, jeho témami, spôsobom rozprávania. To je vždy stávka do lotérie. Nielen pri celovečerných hraných filmoch, ale aj pri dokumentoch je osobnosť tvorcu, jeho autorský rukopis, tým najcennejším.

Pozrieť si, zhodnotiť a vybrať v priebehu troch, štyroch dní z takejto počtu filmov cca 50 tých najlepších, najzaujímavejších, je iste náročné. Má predvýberová komisia pri svojej práci nejaký osvedčený postup, kľúč?

Kľúč mať musí, inak by sa z toho tí traja obetavci „nevysomárilí“. Musia to byť ľudia, ktorí majú napozierané stovky filmov, nie nutne filmári, ale odborníci so skúsenosťou. Taký Feri Varga z Maďarska je už živým inventárom festivalu a aj keď nie je filmár, ale rýchlo analyzuje a rozhodnúť, či je film dobrý, alebo nie. Na kľúč sa vždy dohodneme vopred, je dôležité mať presné pravidlá a tými sa potom po celý čas riadiť. Filmy pozeráme rad radom tak, ako sú očíslované.

Diskutujete o filmoch, hodnotíte ich počas premietania alebo až na konci?

Po každom filme si povieť verдикť, pri niektorých si poznačíme otáznik, lebo jeho hodnota sa môže prejavíť až v istom kontexte. Stáva sa totiž, že sa objaví viacero filmov s podobnou tematikou, v rokoch, keď boli povodne, to boli filmy o vode, teraz „frčia“ zmeny klímy. A keďže našou úlohou je predložiť medzinárodnej porote pestrú a výrazovo bohatú kolekciu, a nie len porotu, ale aj divákom, rozhodneme sa v takom

Ferenc Varga, Katarína Javorská, František Palonder (zľava doprava), nad nimi Dagmar Rajčanová, manažérka festivalu (foto: Vladimír Melek)

pripade pre ten lepší film. Je tiež dôležité si uvedomiť, že festival má kategórie, v ktorých sa udeľujú ceny. Nemôžeme vybrať tridsať dokumentov a po jednom filme z iných kategórií – publicistiky, náučných filmov či umeleckých, musíme zaplniť aspoň trochu rovnomerne aj ďalšie kategórie. V predvýberovej komisii panuje demokracia, poznáme sa a vieme o svojich filmových láskach, ale zároveň sa aj rešpektujeme. Každý tak trochu bráni svoje predstavy o dobrom filme, niekedy za ne bojujeme a presviedčame tých druhých o svojej pravde. Musíme vedieť argumentovať, my filmári filmársky, environmentalisti odborne, ale s rešpektom voči dobrému filmovému remeslu.

Ktorá súťažná kategória je tento rok najsilnejšia, najpočetnejšie zastúpená?

Ako zvyčajne sú to dokumenty, tam je ponuka najpestrejšia nielen čo sa týka tém, autorských prístupov, ale aj rozsahu jednotlivých filmov, stretávame sa aj s viacerými dielmi jedného cyklu, s eposmi, aj stručnými úspornými pohľadmi. Dosť tam cítiť obrovské peniaze, ktoré veľké producentské spoločnosti vynakladajú na filmy o prírode. Ale očariť vie aj relatívne lacné dielo, myslím teraz lacné z finančného hľadiska, ktoré je však naplnené myšlienkou a filmárskym názorom.

Je vám na „prvý pohľad“ jasné, že áno, tento film ide ďalej? Alebo naopak, tak toto určite nie?

U tých veľmi dobrých a veľmi zlých filmov je to zväčša jasné po prvých minútach. Potom je veľká kategória filmov, ktoré sú profesionálne na slušnej úrovni, ale často z nich máte pocit akéhosi priemyslu, málo za nimi cítiť tvorcu, filmára. Tam treba veľmi starostlivo vyberať. Ale keď si pustíme ozaj dobrý film, iba sa na seba pozrieme a vieme, že toto je film s veľkým F. Alebo sa ani nepozrieme, ale nechá-

me film bežať a zabudneme, že tam nie sme na to, aby sme sa kochali, ale aby sme vybrali. Prepych zhladnutia celého filmu si môžeme dopriať až počas festivalu.

Čo sa týka žánrovej pestrosti filmov, čo vám chýbalo a čoho bolo, podľa vás, priveľa?

Tradične málo je programov pre deti, mládež, klipov, „animákov“ a inak umelecky spracovaných filmov. Ubudlo tiež investigatívnej publicistiky, v spravodajských žánroch sa angažujú iba nemecké televízie a českí tvorcovia. U nás ako keby sme nemali problémy. A či je niečoho priveľa? Priveľa nie je nikdy ničoho, svet je taký plný problémov, že filmov podobného zamerania nie je nikdy dosť.

Môžete v stručnosti zhrnúť tematické zameranie filmov?

Témy sú z celého sveta, exotika, ekologické ale aj estetické problémy a historický pohľad na zdanlivo obyčajnú európsku krajinu. Zvieratá, púšte, ale aj ľudia postihnutí tlakom udalostí, ktoré nemôžu ovplyvniť.

Festivalovou porotkyňou ste už ôsmy raz. Objavil sa za toto obdobie film, tvorca, niečo, čo vás, ako sa vraví, úplne vzalo?

Mám svoje lásky! Indický Dáždnik očaril svojou filmárskou dokonalosťou a jednoduchosťou, pred pár rokmi som sa zamilovala do nemeckého filmu Karpaty, fascinujúcej ságy o ľuďoch a prírode. Mám rada českých tvorcov a ich správy o krajine, lebo sú to tak trochu aj správy o nás, filozofické filmy, eseje Josefa Čiřavského, Tomáša Škrdlanta či Ljuby Václavovej. Poľský film Zobákom a pazúrom si tiež budem dlho pamätať. Filmy, úvahy Paľo Barabáša, jeho dobrodružné cesty, ktoré sú iba zdanlivo adrenalínové. Ich najpodstatnejší adrenalín je vždy v ceste do vlastného vnútra človeka. Ale tých filmov

je, samozrejme, viac, skvelé maďarské filmy Tibora Kocsisa či Mosonyi Szabolcsa a mnoho ďalších. Na pomyselný pustý ostrov by som si musela zobrať celú filmotéku...

Čo vás „vzalo“ tento rok?

Švajčiari. Poslali dva filmy, krásne čisté výpovede. Film Poliaka Krystiana Matyseka, autora, ktorý tu už raz zvíťazil, Aleje Ljuby Václavovej, aj Paľova Barabášova Antarktída, je toho viac...

Máte už svojho víťaza?

Víťaza nie, ten je výsledkom debát vo „veľkej“ porote. Mám svojich favoritov, za ktorých budem bojovať, ale rovnako budú za svojich favoritov bojovať moji kolegovia. A na tie boje sa teším.

Splnili sa vaše predpoklady o víťazných filmoch na vlaňajšom Envirofilme?

Mala som svoje tipy a všetkým sa ušli ceny. Ale tým nechcem povedať, že viem nebudaj veštiť. To, že sledujem túto tvorbu pätnásť rokov, a že vidím každý rok tak dvesto až dvestopäťdesiat filmov z tejto oblasti, ma naučilo predvídať. A ako filmový „profil“ viem aj posúdiť, čo sa bude mojim kolegom páčiť, jednoducho preto, že sme na rovnakej linke.

Vyberáte filmy aj pred detskú festivalovú porotu. Čím sa pri výbere týchto filmov riadite?

Detský divák je špecifický, viac u neho rozhodujú emócie, ako raciono. Väčšinu svojho profesionálneho života som sa venovala práve jemu, detskému divákovi. Detskej porote chcem ponúknuť vždy kolekciu, ktorá je tak trochu prechádzkou po svete a jeho problémoch, ale je aj pestrým spektrom filmárskych pohľadov na tento svet. Filmy ich nesmú nudiť, volím preto rôzne žánre, ponúknem animovaný film, ale aj

veľký dokument. A vždy sa usilujem zaradiť slovenský film. Pre detskú porotu by to mala byť nielen práca, ale aj fantastická cesta svetom filmu, jeho pestrých výrazových prostriedkov, jeho kúzla a fantázie. Vždy, keď deťom na začiatku ich práce rozprávam o tom, čo všetko je film, uvedomujem si, akou mocnou zbraňou môže byť, ako je dôležité viesť ich nielen k mediálnej, ale aj filmovej vzdelanosti. Aby vedeli rozlíšiť medzi brakom a kumštom. Aby sa stali nie iba pasívnymi príjemcami zábavy, ale aktívnymi filmovými divákmi, ktorí chodia do kina, aby sa tam stretávali s názorom, s postojom, s umením.

Do finále, teda pred medzinárodnú porotu, sa tento rok dostalo menej slovenských filmov ako napríklad vlni, aj keď počet prihlásených slovenských filmov je približne rovnaký. Čo k tomu môžete povedať?

Odpoveď je jednoduchá. Viac je filmov amatérskych, ktoré hodnotíme osve. Slovenských filmových profesionálov, ktorí sa venujú týmto témam, je málo. Ich práca je náročná, časovo, aj finančne. A v našich podmienkach je aj zúfalo podhodnotená. Buď si budú film produkovať sami, a to znamená zohnať naň peniaze, alebo sa pokúsia ho ponúknuť Slovenskej televízii. Verejnoprávna televízia však stále zápasí s financiami, a aj keď sú v jej vedení po Rybníckovom odchode ľudia týmto témam naklonení, sú uväznení vo večnom kolobehu politických vplyvov a finančných obmedzení. Ak by sme nášmu divákovi povedali, koľko stojí taký projekt v rakúskej televízii ORF a koľko u nás, považoval by nás, filmárov, za bláznov. A to asi aj sme.

Prekvapilo vás, myslím príjemne, niečo v kategórii amatérskych filmov?

Počet filmov aj rôznorodosť filmárskych prístupov a vyjadrení. Technika dnes dovoľuje robiť na vysokej technickej úrovni. Kameru so slušnými parametrami si dnes môže kúpiť každý. O to viac treba vedieť stavať príbehy, s rozmyslom pristupovať k zvolenej látke. Potešila ma aj žánrová pestrosť filmov, videli sme nielen dokumenty, ale aj reklamné spoty či poetické zamyslenia.

O workshop pre amatérskych filmových tvorcov bol vlni veľký záujem. V programe festivalu nechýba ani tento rok. Čo ste pre amatérskych filmárov pripravili tentoraz?

Nielen pri amatéroch, ale aj pri mnohých profesionáloch je najneuralgickejším bodom príprava. Tá časť filmovania, ktorá vlastne filmovaniu predchádza. Hovorí sa tomu aj vývoj projektu. Tam chceme s nimi pracovať, nad ich vlastnými dielami sa s nimi zhovárať o stavbe príbehu, o originalite výpovedí, o nutnostiach, ktoré môžu príbeh posúvať.

Už pravidelným účastníkom Envirofilmu je najúspešnejší slovenský dokumentarista Pavol Barabáš. Po vlaňajšej „prechádzke“ podzemím stolovej hory Chimantá nás tentoraz opäť zavedie na Slovensko, do Tatier. Ale aj do Antarktídy. Máme sa na čo tešiť?

Barabášov film Vysoké Tatry – divočina zamrznutá v čase je tentoraz z trochu iného cesta. Na jednej strane je to rakúsky film, nie slovenský, copyright má rakúska televízia ORF, ktorej dramaturgia má svoje predstavy, ako má taký dokument o blízkej „exotike“ vyzeráť. A tie aj prísne uplatňuje. A na druhej strane je to Paľova večná láska k tomuto kútu sveta. Nemožno naplniť obidve strany... Cítiť tam srdce aj režijnú ruku Paľa Barabáša, ale môjmu srdcu je oveľa bližší jeho film Neznáma Antarktída, kde je nielen fascinujúca kamera, jeho osobná, vnútorne prežitá a precitovaná výpoveď, ale kde sú aj všetky jeho pochybnosti o svete naokolo, vyjadrené premyslene a filmársky presne. Tam Paľa Barabáša vidím doma, v jeho, ako vždy osobnom príbehu, plnom pokory a bohatého prežívania. V jeho správe o svete, správe, ktorej dej sa síce môže odohrávať na konci tohto sveta, ale ktorá sa týka nás všetkých tu. V tom je jedinečný a neopakovateľný. V tom sa mu hlboko klaniam.

Pripravila: Anna Gudzová

Súťažný film Envirofilmu 2008

Aleje ako súčasť našej krajiny (Česká republika), autor: Ljuba Václavová

Václav Čilek je v Českej republike fenoménom. Tento očarujúci rozprávač, geológ, filozof a glosátor, spolu s fotografkou Hanou Rysovou, krajinným ekológom Pavlom Klimešom a krajinnými architektmi Markétou a Petrom Veličkovcami sprevádza diváka po českej krajine a jej alejach. Tie zdobia Čechy aj Moravu od čias baroka, stali sa ich súčasťou aj významným krajinným prvkom. Skrývajú v sebe nielen estetický, ale aj praktický význam – málokto vie, že keď sa kedysi v osemnástom storočí vojaci vracali z večných vojen domov do rodných dedín, mohli s povolením panovníka jesť ovocie zo stromov týchto alejí. Nárast motorizmu a šialená snaha dostať sa čím skôr z bodu A do bodu B, a pokiaľ možno priamo, však v posledných rokoch vedie k ich devastácii a rúbaniu. Z človeka sa stáva utilitárna bytosť, ktorá často rozmýšľa nad vecami iba z hľadiska ich ceny, nie hodnoty. Režisérka Ljuba Václavová odhaľuje nové, aj tie najstaršie tajomstvá stromoradií.

Katarína Javorská vyštudovala scenáristiku a dramaturgiu na Vysokej škole múzických umení v Bratislave. Pracovala ako dramaturgička v Slovenskej televízii, kde sa venovala najmä tvorbe pre deti a mládež. Je podpísaná pod stovkami programov, k najúspešnejším patrili seriál Pod' te s nami, či Od Kuka do Kuka. Vytvorila tiež prvý televízny ekologicko-zábavný seriál magazínov pre deti Tak i Tak. Bola členkou viacerých porôt medzinárodných festivalov - Ekofilm (Český Krumlov, ČR), Envirofilm (Banská Bystrica, SR), TSTT (Uherské Hradiště, ČR), Oekomedia (Freiburg, SRN), Prix Danube (Bratislava, SR) či Voda, more, oceány (Ústí nad Labem, ČR). Je členkou Slovenského syndikátu novinárov a od roku 2001 aj predsedníčkou Únie slovenských televíznych tvorcov. Bola odmenená Cenou za dlhoročný prínos k audiovizuálnej tvorbe s environmentálnym zamieraním (Envirofilm 2003). Prednáša na Akadémii umení v Banskej Bystrici scenáristiku, dramaturgiu a teóriu televíznej tvorby. V súčasnosti pôsobí ako dramaturgička a scenáristka vo voľnom povolaní.